

JARDUNALDIEN Egunoroko berriak

Jose Maria SATRUSTEGI

Seber Altube zenaren mendeurreneko ospakizunak Gernikan hasiak zituen 1979-an Euskaltzaindiak, eta Gernikan bertan eman zien amaiera, Arrasateko Biltzarra ere lan-urte honen barnean egin zela ahaztu gabe. Horrela, emaitza ugari eman du bai iker arloan eta bai jagon sailan omenaldi honek.

1980.ko abuztuaren 25, egun haundia izan zen Gernikako zuhaitz agur-garriaren itzalpean elkartu ginen guzientzat. Nazioarteko Jardunaldietara etorriak ziren euskalariëi ongietorria eman zitzairen goizeko hamarrak inguruan.

Eusko Gobernuako lehendakari Karlos Garaikoetxea, Hezkuntza kontseilari Pedro Etxenike, Kultur sailburu Eñramun Labaien eta Hegoaldeko lau Diputazioen ordezkariëi, Arabako Miñoiek egin zizkieten Juntetxe aurrean ohore bereziak.

Mahai burura orduko, Gernikako «Andra Mari Koralak» *Agur Jaunak* eskaini zuen, bertako guziok isilune betean zutik entzunez.

L. Villasante euskaltzainburuak hartu zuen lehenik hitza, gertakizunaren berri eman eta bertakoak agurtuz, atzerritarrei ongietorri pozgarria adierazteko.

Euskaltzaindiko idazkariak, gero, euskalarien agerpena banan banaka izendatuz egin zuen, eta aipatutako bakoitzak bertan zutituz erantzun zien han zirenen txaloei. Suzuko Tamura emakume japoniarrak, jendeaurrea aterarik, bere herriko ohituren arauera itzuli zuen agurra. Antonio Tovar jaunaren izena aipatzean entzun zen goiz hartako txalorik estuena.

Hasiera hitzaldia

Jean Haritschelhar euskaltzain buruordeak *Euskarari buruzko iker lanak gaur egunean* zertan diren agertuz, eman zien Jardunaldietako lan saioei

hasiera. Ondoko egunetan aztertuko ziren gaiak orain arteko saioetan zertan ziren adierazi zuen.

Lehenbiziko txosten honen ondotik, Gernikako «Andra Mari Koralak» Euskaltzaindiko zenbait musikarien lanak eman zituen, J. Olaizola, R. M. Azkue, J. A. Donostia eta Seber Altube bera barne zirela, Jardunaldi hauen batzorde-idazkari den J. A. Arana Martijak antolatu duen «Gernikako Arbola»-ren armonizapen berriarekin bukatzeko.

Eusko Gobernuako agintariek hartu zuten gero hitza. Kultur sailburu Erramun Labaien mintzatu zen lehenik. Euskaraz eta frantsesez egin zuen bere txostena. Hezkuntz-kontseilari Pedro Etxenikek euskaraz eta ingelesez hitzegin zuen. Azkenekoz, Karlos Garaikoetxea lehendakariak euskaraz eta gatzelaniaz zuen bere agerpena eta, besterik gabe, irekitzat eman zituen Nazioarteko Jardunaldiok.

Ikuskariak

Eguerdi aurrean, Santimamiñeko haitzuloak ikustera sartu ziren euskalariak antolatzaile zenbaitzuekin, Jesus Altuna gidari. Bertako *Lezika* baserrian gertatu zuten lagunarteko bazkaria.

Arratsaldean, hizkuntzalarientzat agerpen berezia izan zen bertsolariena. Gernikako herri-plazan parte hartu zutenak: X. Amuriza, J. Enbeita, J. Azpillaga, J. Agirre eta Xanpun, Bizkaia, Gipuzkoa eta Iparaldetik etorriak.

Gernikako pilotalekuan txisteraz jokatzen ikusi ondoan amaitu zen egun honetako egitaraua.

Jardunaldi hauen helburua euskalariok elkar ezagutzea zen, alde batetik, eta Euskal Herriaren ikuspegi zabala eskaintzea, bestetik. Ezagutapenen eguna izan zen, besteak beste, lehenbiziko hau.

Leioako hitzaldiak

26 asteartea. Euskal Herriko Unibersitatean eman ziren Jardunaldietako txosten eta agerpenak. Ehunen bat entzunle izango zela jotzen zuten antolatzaileek eta era horretara gertatu ziren entzungailuak. Baina, beste horrenbeste gehitu zen izena eman zutenen kopurua eta hitzaldiak ematen ziren gelan denak sartzetik ez. Bigarren barne bat irekiarren, ez ziren denak konten gelditu.

André Martinet, Columbia eta Sorbonako irakasle ohiak, *Euskararen fonologia sinkroniko eta diakronikoa* gaitzat harturik, irakaspen sakon eta garrantzitsua burutu zuen lehenbiziko txosten honetan.

Hiru agerpen etorri ziren gero. *Euskal Fonetika* izenburuko lana aurkeztu zuen euskaraz Kilburn Mac Murrough Ipar-Ameriketako ikerlariak. Lege fisikoen bidez ari da euskararen ebakiera aztertzen.

*Azpitarteren hiztegi*az txosten eta gusun berri batzuk, aurkeztu zituen Endrike Knörr euskaltzainak bere agerpenean. Azkenekoz, Pedro Sancristo-

val jaunak ere idazki berri batzuen xehetasunak aztertu zituen euskaraz. *Mogelen lau gusun berri Prestamero artxiboan: Triquerosko pitxerraren gainean, bere lanaren izenburua.*

Lehenbiziko egun honetan itzulpenen entzungailuek bazuten akatsik aski. Uda partean gertatzeak badiu, antolatzaileen bakardade eta inoren laguntza ezin lortuaz beste alde, tresneriaren arduradunekin zer ikusia ere. Oporretan den jendearekin, nekez eta ahal den bezala bete ohi dituzte zuloak. Hori bera gertatu zen Unibersitateko harremanen arazoan.

Arratsaldeko ibilaldia. Ater gabeko euri ziztrinarekin egin genuen Arantzazuko itzulia. Bertako ostatuan bazkaldu ondoan, Euskal Herriko inprimategi zaharrenetako liburuen bilduma erakutsi zigun K. Zubizarretak, eta eliza berriaren aldare atzean eginak dituen marrazkien argibide ernagarria eman zuen gero X. Egaña margolariak.

Oñatiko dantzariak bertako dantza saio batekin egin ziguten, gero, agur eta ongietorria Unibersitateko kalostrepean. Alkate jaunaren hitz batzuen ondotik Gipuzkoako Protokoloen artxiboa eta bertan dauden idazki baliot-suenak agertu zizkigun J. M. Aguirrebalzategi gordailuaren arduradunak.

27 asteazkena. Jardunaldiotako egitarau estuena genuen hirugarren egun honetakoa. Bi txosten eta zazpi agerpen, zerrenda luzeegia da goiz batean ahokatzeko. Bainan, ez zen hori ere hala beharrez gertatu: agerpenak ez ziren oso berandu arte etorri, eta nolabait hutsunea bete nahiz hasi ginen zenbait euskaltzain geureak prestatzen. Azken orduan, uste gabeko lan parrasta bazela ikustean, egitarau tinko batez denen laburpena ematea erabaki zen.

Antonio Tovar mintzatu zen lehenik, *Konparaketa: lexiko-estadistika eta tipologia* gaitzat harturik. Beste herrialde batzuetako joera ikusiz, gure hizkuntza zaharrari gertatzen zaiona eta bere etorkizuna argitu zituen.

Bigarren txostena Terence H. Wilbur, kaliforniako Unibersitatean Indoeuropar irakasleak eman zuen, *Euskal sintaxia, forma logikoa eta aditz laguntzailea* ukituz.

Euskara eta beste hizkuntza batzuen arteko konparaketaz izan ziren egun honetako agerpen gehienak. Hans G. Mukarovsky-k bi lan eman zituen *Hamito-semitiko eta euskararen arteko berdinak : B protofonemaren zenbait ale, zioen lehenbizikoaren izenburuak. Euskararen eta Manda hizkuntzen artekoak, bigarrenean, Lexiko-estatistika ikerlan baten proiektu-gaia, Fula-ri buruz ohar batekin.*

Euskara eta iberieraren arteko harremanak sustrato teoriatik ikusiz izan zen Oroz Arizkuren jaunak ekarritako lanaren mamia.

Euskal eta Kartveliar izen batzuren kidesunaz aritu zen X. Kintana. *Kaukasiar eta euskal azterketak* ikertu zituen Jan Braun poloniarrak.

G. Brettschneider, aleman baztandarra zioen berak, *Euskara, hizkuntzen tipologia ta hizkuntzen unibersalak* gaiaz mintzatu zen. Eta azkenekoz, Jean

Baptiste Etcharren jaunaren ordez, P. Lafitte jaunaren lana irakurri zen *Lizarraga Elkanokoaren aditz konparaketa* eginez.

Nola edo hala, *Euskara* aldizkariaren *Index* orokorraren aurkezpena egiteko unetxo bat ere izan genuen. J. San Martinek prestatu du lan hau eta 1920-tik 1979-ra bitarteko lanen zerrenda eta egileen aipamena dakar hirurehun orrialdeetan.

Atxondo aldera jo genuen egurdiz, Bertako baserri batean bazkaldu ondoan, folklore ikuspegi bizi eta zabala eman zitzaigun Garai eta Berrizko dantzekin, harrijasotzaile, aizkolari, gurdijasaile, ahari-apustu eta beste herri-kirol arloko ekintza ikusgarriekin.

Damurik, ekintza gehiegi bazen arratsaldeko jaialdiotan ere denen ahogozatzeko. Elorrioko Udalextean ongietorria eman zitzaigun, eta herriko parrokia ikusi gabe ezin joan, eusko-gotiko oso berezia bait da. Eta ilundu ondoan Argiñetako hilobi zaharrak ikusiz amaitu zen egun honetako ibilaldia.

Gaiez kanpo bazen ere, kazetarien kezka atzerriko euskalarien aurrean *euskara batuarena* izan da orain arte. Tovar-engandik hasirik, behar beharrezkoa ikusten zuten denek hizkuntza batua euskarak iraunen badu.

Euskalarien gela guzietan, beste alde, Euskaltzaindiak daraman batasuneko ekintzaren aurkako orriak agertu ziren. Ez zioten hauek, dirudienez, garrantzi gehiegirik eman arazoari.

28 osteguna. Jacques Alliéres, *Dialektologia* gaitzat harturik, Euskal Herrian gaur-gaurkoa dugun arloan sartu zen argibide onik emanez.

Aditzaren morfologia aztertu zuen Robert L. Trask irakasleak bere txostenean.

Agerpenen zerrenda ez zen bezperan bezain luze eta tinkoa, alde batetik, eta abiatu ere bere orduan hasi zen ikastaroa. Bakoitzak egindako laburpenekin, eguerdiz lasaiago amaitzeko era izan genuen.

Sei agerpenak hauek ziren : *Ziburuko Etxeberriren aditza dela eta*, Patxi Altuna-k; *Euskal forma alokutiboen gainean*, Georges Rebuschi jaunak. *Eibarko aditz laguntzailearen paradigmak*, J. San Martin Jardunaldiotako zuzendariak. *Xukako aditz joskera Luzaideko mintzairan*, J. M. Satrustegi-k. *Ba- ta ez-aurrizkiak fonetikaren aldetik*, Txillardegik. *Eta azkenekoz, Haur ola zirola: elementu deiktikoak euskaran*, Alfonso Irigoiien jaunak.

Bilbo parte-zaharreko Elkarte batean bazkaltzeko ginen bainan emakumeak sartzeko eragozpenegatik Erzilla-n geratu ginen denok. Filologia saileko ikasleekin elkarrizketa luzea egin zen arratsaldean.

Atzerriko txostenlari eta kazetarien arteko gertakizun aipagarria ikusi genuen goizean. Alliéres jaunak gaztelera badaki, eta euskara hobeki. Trask jaunak euskaraz oso ongi eta gaztelera ez. Kazetariak, beste alde, gutxi zekiten euskaraz eta euskaratik itzultzeko norbaiten beharretan aurkitu ziren.

29 ostiralea. Jardunaldien azken egun honetan txosten bakarra Koldo Mitxelenak eman zuen. Gaia : *Iker premiak aurrera begira*. Bai dialektologia

aldetik eta atlas delakoari begira badago nun lana egina. Gazte asko ibili da Jardunaldiotan, eta ikastetxeetan ere euskal azterketetan sartzen doa jendea. Itxaropentsu da hori.

Lau agerpen aurkeztu ziren: *Linguistika teorikoa - Linguistika aplikatua*, Karmele Rotaetxek. *Gaur eguneko euskal silabaren antz batzuen ikerketa deskriptiboa ordenadoreez*, Olarte ta Azurmendik. *George Borrow eta euskara*, Tadao Shimomiya-k. Eta saioaren amaierako, Jerfrey Heath jaunak, «*Euskararen zeresana gaur eguneko teoria linguistikoan*» adierazi zuen.

Egun bakoitzak izan zuen bere ezaugarri berezia, eta laugarren egun honetan erantzunkeria katsuko giroa sumatzen zen zenbait entzunleen artean. Euskalariekin mintzatzeko paradarik ez zitzaiera eman, alegia, ikasle gazteei. Eskaria arrazoizkoa izanik ere, ez zitzairen antolatzaileei aurrez gogora etorri, ez bait zen hori Jardunaldien helburuan sartzen. Nazioarteko euskalarien harremanak sortzeari begira egindako bilerak zirela esan zen haste hastetik; ez ikastaro eta Kongreso zabala.

Hala ta guztiz ere, agerpenak ematen ari ziren denbora berean, beste gela batean elkar ikusteko modua eman zitzairen bildu nahi zuten euskalari eta ikasleei.

Eguerdi garaian, Leioa eta Bilboko Udaletxeen ordezkariak mahai buruan zirela eman zitzairen Jardunaldi hauei amaiera ofiziala.

Batzuen ustez, hizlarietan ginen euskaldunok ez omen dugu euskara behar zen neurrian baliatu. Ipar Ameriketako irakaslea euskaraz ari zen bitartean, eta berdin alemana eta japonesa, ulergaitza omen zela dioete euskaltzainak frantsesez, inglesez eta gazteleraz ihardutzea. Nazioarteko batzarrak zirelarik, beste alde, ez dut uste hain kaltegarri izan denik euskaltzainek hizkuntza arrotzetan beren jakintza adieraztea. Dena dela, harrabotsa izan du pasaizoak eta guk jaso egiten dugu.

Azken ibilaldiak

Getariako Udaletxean zai genituen, dantzariekin, bertako agintariak. Alkatearen ongietorria eta arrantzarien Elkarte batean eman zitzaigun marmitakoa aipagarriak dira Elkano zenaren sorterriko oroigarrietan. Giro oso ona bazkal ondoan mariñel doinuek ekarri zutena.

Festa giroak ez zuen, halare, laneko gogoia moztu. Arratsaldean, Urdani-biako plaza ondoan, Jardunaldi hauen nolabaiteko jarraipen bat lortu nahian pundu batzu eztabaidatu ziren. Harremanetarako idazkaritza bat behar beharrezkoa ikusi zen. Denbora berean, ikerlanen berri elkarri ematea euskararen arloan, eta argitaratzeko bideak zaintzea izango litzateke idazkaritza honen helburu berezia. Aldizkariaren arazoa ez zen, beste batzuen iritzian, hain arazo larria.

Honenbeste urtetik behin kongresoren bat prestatzea aho batez baieztu zen.

Jaizubia jatetxean bildu ziren eusko-sukaldariak moztu zuten elkarrizketa beroa, hango eztabaida ez bait zen gau guzian amaituko bestela. Jardunaldi hauen eginkizuna euskalarion ezaupena baldin bazen, adiskidantza sendorik ere sortu dutela esan dezakegu.

Afariak baretu zituen bazterrak. Euskal Herriko sukaldari berrien lana girotzeko, Linazasoro Tolosako alkatea genuen mahai tartean txistulari.

Biharamunean, Araba eta Nafarroa aldera joateko ez zen hainbat lagun bildu. Aste beteko nekea nabari zen. Gasteizen Txillida-ren zuzendaritzapean egindako Foruen plaza ikusi ondoan, Errioxako Labastida, Laguardia, eta Nafarroako Viana, Torres del Río eta Lizarra ezagutu zituzten bidelariak. Eta merezi omen zuen Lizarrako harreraz jabetzea. Bertako alkateak eman zien Udaltxean ongietorria. Hitz bero eta anaitasun zinezkoz hartu zituzten euskalariak Lizarran.

Besterik gabe, horretan amaitu ziren Nazioarteko Jardunaldiak.